

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI QISHLOQ
VA SUV XO'JALIGI VAZIRLIGI
TOSHKENT DAVLAT AGRAR NIVERSITET**

REFERAT

Mavzu: Sug'urtaning asosiy tushunchalari va
tamoyillari

Tekshirdi: _____

Bajardi: Minavarov.M

TOSHKENT 2016

Reja:

- 1. Sug'urtaning tashkiliy qirralarini ifodalovchi atamalar***
- 2. Sug'urta fondining shakllanishi bilan bog'liq atamalar***
- 3. Sug'urta mablag'larining sarflanishi bilan bog'langan atamalar***
- 4. Amaliyotda qo'llaniladigan xorijiy atamalar***

Kirish

Sugʻurtani amalga oshirish jarayonida sugʻurta ishtirokchilarining turlicha sugʻurtaviy manfaatlarini namoyon boʻlishi, sugʻurtaga tegishli obyektlarning turlichaligi, sugʻurta hodisalarining keng koʻlamliligi va boshqa omillar bilan bogʻliq boʻlgan murakkab spetsifik munosabatlar yigʻindisi yuzaga keladi. Shu munosabat bilan u yoki bu konkret sugʻurta munosabatlarini maxsus terminologiya yordamida aks ettirish zaruriyati tabiiydir.

Sugʻurta terminologiyasi yordamida sugʻurtalovchi va sugʻurtalanuvchilar oʻrtasida bir tilda suhbat olib borish, sugʻurta shartlarini tushunish, unda ishtirok etayotgan tomonlarning huquq va majburiyatlarini aniqlash, sheriklar bilan amaliy munosabatlarni olib borish, reklama va boshqa sugʻurta ishlarini amalga oshirish mumkin boʻladi.

Sugʻurtaning tashkiliy atamalariga quyidagilar kiradi.

- ↳ ***Sugʻurtalovchi***
- ↳ ***Sugʻurtalanuvchi***
- ↳ ***Sugʻurtaning obyekti***
- ↳ ***Sugʻurta himoyasi***
- ↳ ***Sugʻurta manfaatdorligi***
- ↳ ***Sugʻurta javobgarligi***
- ↳ ***Qayta sugʻurta qilish***
- ↳ ***Oʻzaro sugʻurta qilish***
- ↳ ***Sugʻurta vakillari***
- ↳ ***Sugʻurta guvohnomasi***
- ↳ ***Sugʻurta qoplamasini oluvchi***

Quyidagi har bir atamaga alohida-alohida qisqacha tushuntirish berib oʻtamiz.

Sugʻurtalovchi. Sugʻurtani amalga oshiruvchi ixtisoslashtirilgan tashkilot. Tabiiy ofat yoki boshqa koʻzda tutilmagan sabablar natijasida koʻrilgan zararlarni sugʻurta qonunchiligi yoki sugʻurta shartnomasi asosidagi shartlarni koʻzda tutib qoplashni oʻz zimmasiga oluvchi tashkilotlar. Bugungi kunda mamlakatimizda 20

tadan ortiq turli mulkchilik shakllaridagi sug'urta tashkilotlari faoliyat ko'rsatmoqdalar.

Sug'urtalanuvchi. O'ziga tegishli mol-mulkni sug'urta qildirgan korxona, xo'jalik tashkiloti yoki o'z hayotini sug'urtalovchi fuqarolar sug'urtalanuvchi hisoblanadilar. Majburiy sug'urta bo'yicha sug'urta tashkiloti ro'yxatidan o'tganlar yoki ixtiyoriy sug'urta bo'yicha shartnoma tuzib, sug'urta badalini to'laganlar sug'urtalanuvchilar qatoriga kiradi.

Sug'urtaning obyekti va predmetlari. Mulk sug'urtasida obyekt sifatida moddiy boyliklar mol-mulk ko'zda tutilsa, shaxsiy sug'urtada fuqarolarni hayoti sog'ligi va mehnat qobiliyati ko'zda tutiladi. Sug'urta predmeti - ana shu obyektlarni tarkibiy qismlaridir, masalan, qishloq xo'jaligi sug'urta obyekti bo'lsa, ekinlar hosili, chorva mollarining soni, mol-mulk xillari, binolar, inshootlar, transport vositalari sug'urta predmeti hisoblanadi. Uy-joyda saqlanuvchi mol-mulk obyekti bo'lsa, uy-ro'zg'or buyumlari, mebellar, gilamlar, televizorlar bu sug'urtaning predmeti hisoblanadi. Shaxsiy sug'urta predmetiga ma'lum yoshga yetish, mehnat qobiliyatini yo'qotish va vafot etish hodisalari misol bo'la oladi.

Sug'urta himoyasi. Sug'urta himoyasi favqulotda, ko'zda to'tilmagan ofatlardan himoya qilishni muhim shartlaridan hisoblanadi. Qadim zamonlardan shaharlar tashkil etilganda hujumlardan himoya qilish uchun devorlar qurilgan va sug'urta himoyasi ham bo'lgan. Bu moddiy jihatdan sug'urta fondidir. Sug'urta himoyasi faqat fond emas, balki yetkazilgan zararlarni qoplash bilan bog'langan taqsimlash va qayta taqsimlash munosabatlarini o'zida mujassamlashtiradi. Bu munosabatlar Respublika, shahar, tuman miqyosidagi obyektlarga yetkazilishi mumkin bo'lgan zararlardan himoyalashni ko'zda tutadi. Bunday himoyalash aholiga tegishli mulklarni har xil sug'urta hodisalaridan asrashga yordam beradi. Bunday himoyalash sug'urtaning oldini olish funksiyasida o'z ifodasini topadi.

Sug'urta manfaatdorligi. Sug'urta masalalari bilan shug'ullanish unga nisbatan manfaatdorlikdan boshlanadi. Ishlab chiqarishni xavf-xatardan holi emasligi sababli sug'urtalash masalalariga qiziqish boshlanadi, chunki sug'urta obyekti zararlanganidan sug'urtalanuvchiga zarar summasi beriladi. Bu summa

sug'urta qoplamasi deb ataladi. Sug'urtalanuvchi zarar ko'rganda uni qoplash uchun sug'urtalovchidan sug'urta summasini olishdan manfaatdor bo'ladi.

Sug'urta javobgarligi. Sug'urtalanuvchi va sug'urtalovchining qonunda yoki shartnomada ko'zda tutilgan javobgarligi, o'z zimmasiga olgan majburiyatlari, vazifalari. Agar ko'rsatilgan hodisalaridan biri sodir bo'lsa, u holda sug'urta organlari o'z zimmasiga olgan majburiyat asosida sug'urta qoplamasi to'laydi. Masalan, hayotni aralash sug'urtasida 3 xil sug'urta javobgarligi belgilangan. Shulardan biri shartnomada ko'zda tutilgan yoshga yetish; ikkinchisi, baxtsiz hodisalardan birining sodir bo'lishi natijasida sog'ligini yo'qotishi; uchinchisi, vafot etish hodisasidir. Bu hodisalaridan biri sodir bo'lsa, sug'urta tashkiloti sug'urta qoplamasini to'lash uchun javobgar hisoblanadi, shuni aytish kerakki, davlat sug'urta tashkilotlari tomonidan ko'zda tutilgan javobgarlik xususiy sug'urta tashkilotlarida ko'zda tutilgan javobgarlikdan farq qiladi. Bundan tashqari har bir sug'urta tashkiloti sug'urtaning har bir xili bo'yicha o'z javobgarligini o'zi belgilaydi.

Qayta sug'urta qilish. Sug'urtalovchi shartnomada ko'zda tutilgan o'z majburiyatlarini butunlay yoki qisman boshqa sug'urtalovchi (qayta sug'urtalovchi)ga o'tkazishi yoki qayta sug'urta qilish.

Sug'urta tashkiloti sug'urtalanuvchining roziligi bilan asosiy shartnomani o'zgartirmasdan turib sug'urta shartnomalari asosida o'zining javobgarligi, to'lov qobiliyatiga ega bo'lgan boshqa sug'urta tashkilotlariga topshirib, qayta sug'urta qildirishidir. Sug'urta hodisasi yuz berganda qayta sug'urtalagan tashkilot shartnomaga ko'ra o'z zimmasiga olgan majburiyatlar doirasida javobgar bo'ladi.

Birgalikda sug'urta qilish. Birgalikda sug'urta qilishda ikki yoki undan ortiq sug'urta tashkiloti ma'lum obyektni sug'urtalash yuzasidan bitta sug'urta shartnomasi tuzadi. Bunda shartnomada har bir sug'urtalovchining huquq va majburiyatlarini belgilovchi shartlar bo'lishi kerak.

Sug'urta vakillari. Sug'urta vakillari sug'urta xodimlari bo'lib, o'zlariga berilgan vakolatlariga muvofiq sug'urtalovchi nomidan va uning topshirig'i asosida ishlovchi jismoniy yoki yuridik shaxslardir.

Sug'urta guvohnomasi (polisi). Sug'urta munosabatlari tashkil etilganligiga guvohlik beruvchi hujjat. Ixtiyoriy sug'urtada bunday hujjat birinchi badal to'langandan keyin beriladi. Sug'urta guvohnomasi (polisi)da xo'jaliklarning nomlari, sug'urtalangan shaxsning nomi, familiyasi, sug'urta summasi yoki qoplamasi, sug'urta tarifi, sug'urta badali va boshqa ma'lumotlar ko'zda tutiladi.

Sug'urta qoplamasini oluvchi. Sug'urta qoidolari yoki shartnomalarda ko'zda tutilgan sug'urta hodisalari sodir bo'lganda yoki boshqa sabablar tufayli sug'urta tashkilotlaridan ma'lum miqdorda qoplama (mablag') oluvchi yuridik va jismoniy shaxslar. Yuridik shaxslar uchun bu mablag'lar ularning hisoblariga o'tkaziladi.

2. Sug'urta fondining shakllanishi bilan bog'liq atamalar

Sug'urta fondi asosan sug'urta badallari hisobidan shakllanadi. Sug'urtalanish uchun sug'urta badali to'lanishi kerak. Sug'urta badali milliy daromadni taqsimlash va qayta taqsimlash asosida ajralib chiqib, maxsus sug'urta fondi tarkibiga kiradi. Yuridik shaxslar, fuqarolar o'z daromadlarining bir qismini sug'urta to'lovi sifatida sug'urta tashkilotlari ixtiyoriga o'tkazadilar.

Sug'urta fondining sug'urta badallari hisobidan shakllanishi o'ziga xos jarayon, u badal miqdorini aniqlash bilan bog'langan qator tushunchalarga egadir. Bu tushunchalarga quyidagilar kiradi.

↪ **Sug'urtaviy baholash**

↪ **Sug'urta ta'minoti**

↪ **Sug'urta summasi**

↪ **Sug'urta tarifi**

↪ **Sug'urta muddati**

↪ **Sug'urta yoshi**

↪ **Sug'urta boqimandasi**

↪ **Sug'urta to'lovi**

Sug'urtaviy baholash. Sug'urtaviy baholash mol-mulk sug'urtasida qo'llaniladi. Sug'urtaviy baholash asosida sug'urta obyektlarining qiymati

aniqlanadi. Bu asosida sug'urta badallari hisoblanadi. Bunday ko'rsatkichlarga quyidagilar kiradi:

☑ O'rtacha besh yillik yoki uch yillik hosil. Bu ko'rsatkich ekinlarga nisbatan qo'laniladi. O'rtacha hosil belgilangandan keyin u natura o'lchovidan pulga aylantiriladi.

☑ Balans qiymati (Chorva mollariga nisbatan qo'laniladi).

☑ Balans bahosida (eskirgan miqdorini chiqarib tashlab) binolar, mashinalar, transport vositalari.

☑ Kadastr bahosida fuqarolarning turar joylari. Kadastr organlari tomonidan aniqlanadi.

☑ Sug'urta bahosi sug'urta tashkilotlari tomonidan qishloq va shahar joylarda hisoblangan imorat bahosi.

Sug'urta ta'minoti. Sug'urta ta'minoti – bu sug'urta hodisasi sodir bo'lganda mavjud belgilangan tartib asosida zararlarni hisoblash va bu asosda qoplama miqdorini belgilash usulidir. Amalda sug'urta ta'minotining 3 tizimi mavjud:

1. Sug'urta ta'minotining nisbiy (proporsional) tizimi.

2. Birinchi xavf tizimi.

3. Chegaralangan sug'urta ta'minoti.

Nisbiy tizimda sug'urtalanuvchi ko'rgan zararining hammasi emas, balki bir qismi, ya'ni sug'urta qilingan qismi to'lanadi, ya'ni zararining sug'urta bahosiga nisbatan nisbiy qismi belgilanadi. Masalan, savdo tashkiloti do'konidagi tovarlar 5000,0 ming so'mlik. Ulardan faqat 4000,0 ming so'mlik tovarlar (ya'ni 80 foiz) sug'urtalangan. Yong'in natijasida 2000,0 ming so'mlik mol yonib ketgan. Sug'urta ta'minoti 2000,0 ming so'mning 80 foizi, ya'ni 1600,0 ming so'mga teng. Qolgan 20 foizini savdo tashkilotining o'zi qoplaydi.

Birinchi xavf tizimida sug'urtalovchi kishi o'z mol-mulkingning hammasini yoki bir qismini sug'urta qilishi mumkin. Ayrim hollarda zarar miqdori sug'urtalangan summasidan ortiq bo'lishi mumkin. Ana shu ortgan qismiga sug'urta ta'minoti berilmaydi, Masalan, uy-ro'zg'or buyumlarining qiymati 500000 so'm. Mazkur anjomlarning 300000 so'mi sug'urtalangan. Lekin yong'in natijasida 400000 so'm

zarar yetgan. Sug'urta ta'minoti 300000 so'mni tashkil qiladi va uni birinchi xavf deb ataladi. Qolgan 100000 so'mlik qismi sug'urta yo'li bilan qoplanmaydi. Uni ikkinchi xavf deb ataladi. Agar anjomlar 100 foiz miqdorida sug'urtalanganda yetkazilgan zararlarning hammasiga 400000 so'm miqdorida qoplama berilar edi.

Chegaralangan sug'urta taminotida zararni hisoblash uchun mo'ljallangan hosil bilan haqiqiy olingan hosil o'rtasida farq topiladi. Olinishi mumkin bo'lgan hosil uch yillik o'rtacha hosil sifatida belgilanadi: Masalan, 3-yillik o'rtacha hosil 30 sentner. Haqiqiy hosil 25 sentner. Har gektarga ko'rilgan zarar 5 sentner, bir gektar bo'yicha zararni yuqoridagi ekinlarning umumiy maydoniga ko'paytirilsa, zararining natura miqdori kelib chiqadi. Sug'urta ta'minoti yo'li bilan ko'rilgan zaralar chegaralangan miqdorda qoplanadi:

Sug'urta summasi. Bu sug'urta obyektlarining qancha miqdorda (summaga) sug'urta qilinganidir. Majburiy sug'urtada sug'urta summasi sug'urta obyektining hajmi va sug'urta tarifi asosida hisoblanadi. Yo'lovchilar ixtiyoriy sug'urtasida bu summa sug'urta tashkiloti tomonidan belgilanib, chipta bahosi tarkibiga kiritiladi.

Mulk sug'urtasida bu atama sug'urta ta'minotining pullik ifodasi hisoblanadi.

Sug'urta tarifi. Sug'urta summasi miqdoriga qarab hisoblanadigan badalning stavkasidir. Tarif miqdori asosan foiz yoki summa miqdorida belgilanadi. Maxsus adabiyotda bu stavka brutto tarif deb ataladi, u 2 qismga bo'linadi: 1. Netto tarif. 2. Yuklama. Netto tarifi asosida hisoblangan badal summasi zararlarni qoplashga sarflanadi. Yuklama hisobidan sug'urta bo'yicha boshqarish xarajatlariga mablag' ajratiladi. Sug'urta tarifi asosida sug'urta to'lovlari hisoblanadi, sug'urta to'lovlari bir yo'la yoki bo'lib to'lanishi mumkin.

Sug'urta muddati. Sug'urta obyektlarining qancha vaqtga sug'urta qilingani. Ixtiyoriy mulkiy va shaxsiy sug'urtada sug'urta muddati - qancha vaqtga sug'urta qilingani shartnomada ko'rsatiladi, shunga qarab sug'urta to'lovlari hisoblanadi. Lekin sug'urta muddatidan uning amal qila boshlash muddatining boshlanishi tushunchalarini farq qilish kerak. Sug'urta muddati sug'urta to'lovining birinchi badali to'langan davrdan boshlanadi.

Sug'urta yoshi. Sug'urta yoshi deganda sug'urtalanuvchi fuqarolar yoki chorva mollarining yoshi (biologik kattaligi) ko'zda tutiladi. Har bir shaxsiy sug'urta obyekti bo'yicha, masalan, fuqarolarning qaysi yoshidan boshlab qaysi yoshgacha sug'urta qilinishi, chorva mollarining qaysi yoshdan sug'urtalash boshlanishi ko'zda tutiladi. Qo'shimcha pensiya tayinlash bo'yicha sug'urta badallari har bir yosh bo'yicha ko'rsatiladi. Maktab o'quvchilarini sug'urtalashda ularni yoshlari emas, balki sug'urtalangan yili ko'zda tutiladi.

Sug'urta boqimandasi. Sug'urta badallarining to'lash muddatlari majburiy sug'urta bo'yicha yo'riqnomada, ixtiyoriy sug'urta bo'yicha shartnomada ko'rsatiladi. Agar badal belgilangan to'lov muddatida to'lanmasa, u holda to'lov boqimandaga aylanadi. Ixtiyoriy sug'urta bo'yicha shartnomada ko'rsatilgan muddatda to'lanmagan to'lov shartnomani bekor qilinishiga asos bo'ladi. Majburiy sug'urta turlari bo'yicha to'lov muddatlari Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi. To'langan kundan boshlab boqimanda tugatilgan hisoblanadi. Sug'urta tashkiloti hisob raqamiga bank muassasasi tomonidan mablag' o'tkazilgan kun boqimanda tugatilib, uning miqdori to'langan kun hisoblanadi, har bir o'z vaqtida to'lanmagan to'lov boqimandaga aylangandan keyin har bir kun uchun jarima hisoblanadi.

Sug'urta to'lovi. Sug'urta tarifi asosida hisoblangan sug'urta badali. Sug'urta to'lovi sug'urtalangan mol-mulkning xususiyati va egaligiga qarab bir yoki bir necha obyekt bo'yicha hisoblanishi mumkin. Jamoa xo'jaliklarida sug'urta to'lovlari hosil, chorva mollari, imoratlar va boshqa mol-mulklar bo'yicha hisoblanib, ularning jami sug'urta to'lovining umumiy miqdorini tashkil qiladi. Agar bir hovlidagi turar joylarda bir necha kishi egalik qilsa, obyektlarni hajmiga qarab sug'urta to'lovi taqsimlanadi. Sug'urta tashkilotlarining muhim vazifalaridan biri hisoblangan sug'urta to'lovlarini o'z vaqtida to'lanishini ta'minlash, ixtiyoriy sug'urta bo'yicha sug'urtalanganlarni muddatidan oldin ogohlantirilishidir.

3. Sug'urta mablag'larining sarflanishi bilan bog'langan atamalar.

Respublikamiz hududida har yili majburiy va ixtiyoriy sug'urta badallari hisobiga ulkan sug'urta fondlari shakllanadi. Bu fondlarning sarflanishi dastlab xavf-xatarga bog'liq. Agar sug'urta hodisalari ro'y bermasa, zararni qoplashga sarflanadigan mablag'lar kam miqdorni tashkil qiladi, agar yirik miqyoslarda sug'urta hodisalari sodir bo'lsa, yetkazilgan zararlarni qoplash uchun sug'urta fondidan mablag' sarflashga to'g'ri keladi. Demak sug'urta fondi mablag'larini sarflash uchun ularni nimalar uchun foydalanish, mablag' ajratish uchun qanday hujjatlarni rasmiylashtirish, sug'urta hodisalarini ko'p yoki kamligiga qarab sug'urta samaradorligi haqida fikr yuritish uchun dastlab quyidagi atamalarni mazmuni bilan tanish bo'lish kerak:

↳ ***Sug'urta xavf-xatari***

↳ ***Sug'urta hodisasi***

↳ ***Sug'urta dalolatnomasi***

↳ ***Sug'urta zarari***

↳ ***Sug'urta rentasi***

↳ ***Sug'urta qoplamasi***

Sug'urta xavf-xatari. Xavf-xatar so'zidan bir qancha mazmun va ma'no kasb etadi. Bularning hammasi xavf-xatar va unga nisbatan javobgarlikni ifoda qiladi. Shu munosabat bilan uni xavf-xatarlarning to'plami, deb tushuntirish maqsadga muvofiqdir. Bu tushuncha sug'urtalangan mulk, sug'urta hodisasi, sug'urta xavfi va boshqa tushunchalarni o'zida mujassamlashtiradi.

Sug'urta hodisasi. Sug'urta xavf-xatarida ko'zda tutilgan favqulotda tasodiflardan birortasi sodir bo'lishi. Bunday hodisalarga mulk sug'urtasida tabiiy ofatlar, yong'in, falokat, portlash va boshqalar. Shaxsiy sug'urtada ma'lum yoshga yetish, baxtsiz hodisalarning sodir bo'lishi, vafot hodisalari kiradi. Baxtsiz hodisasi deganda sug'urtalanganing sog'ligiga va hayotiga zarar keltiruvchi favqulotda hodisalar ko'zda tutiladi. Sug'urta hodisasi natijasida ko'rilgan zarar belgilangan miqdorda sug'urta fondi hisobidan qoplanadi.

Sug'urta dalolatnomasi. Sug'urta hodisasining sodir bo'lganligini va uning sabablarini tasdiqlab beruvchi rasmiy hujjat. Mulk sug'urtasida dalolatnoma asosida zarar miqdori va unga to'lanadigan qoplama miqdori aniqlanadi. Hujjat qoplama olishga asos bo'ladi. Shaxsiy sug'urtada dalolatnoma baxtsiz hodisani tasdiqlash, uning sug'urtalanuvchining bu hodisa xizmat vazifalarini bajarishda yoki yo'lda bo'lganida sodir bo'lganini aniqlashga, korxona hisobidan sug'urta qilinganda yoki yo'lovchilar majburiy sug'urtasi shartnoma yo'li bilan qoplama olishga asos bo'ladi. Sug'urtaning boshqa xillari bo'yicha dalolatnoma talab qilinmaydi, tibbiyot muassasasining ma'lumotnomasi kifoya qiladi.

Sug'urtada zarar. Sug'urtada zarar deganda, sug'urta bahosida ishdan chiqqan yoki bir qismi zararlangan mulk bahosi tushuniladi. Yetkazilgan zararning to'la yoki bir qismi sug'urtalanuvchiga to'lanishi sug'urta qoplamasi deb ataladi. Shaxsiy sug'urtada shikastlangan shaxsga to'lanadigan pul mablag'lari sug'urta miqdori (summasi) deb ataladi.

Sug'urta rentasi. Qo'shimcha pensiyani sug'urtalash asosida sug'urtalanuvchiga oy yoki yil davomida to'lanadigan muntazam daromad. Qo'shimcha pensiya agar sug'urta badallarini o'z vaqtida to'lab borilgan bo'lsa, pensiya yoshiga chiqqan oydan boshlab to'lanadi.

Sug'urta qoplamasi. Sug'urta hodisasi sodir bo'lganligi tufayli yetkazilgan zarar miqdorini qoplash uchun ajratilgan mablag'.

4. Amaliyotda qo'llaniladigan xorijiy atamalar.

Mamlakatimizda bozor iqtisodiyoti sharoitida sug'urta tadbirlarini kengaytirish, xorijiy mamlakatlar bilan sug'urta hamkorligini mustahkamlash va ularning tajribalaridan samarali foydalanishni taqazo qiladi. Bu tadbirni amalga oshirishning dastlabki shartlaridan biri- xalqaro sug'urta atamalarini o'rganish va ularning mazmuni bilan yaqindan tanishishdir. Mamlakatimizda qo'llanilayotgan xalqaro atamalarning soni kun sayin ortib bormoqda. Lekin ularning ko'plari o'zbek tilida o'z ekvivalentlariga ega emaslar. Shu munosabat bilan xorijiy atama

tanlashda birinchi navbatda hozirda amaliyotda qo'llanilayotgan va qo'llanishi kutilgan atamaga izoh berishga harakat qilamiz.

Abandon. Sug'urtalovchidan to'liq sug'urta summasini olish maqsadida sug'urtalanuvchining mulkiga nisbatan voz kechish. Bu ibora ko'p xolatlarda dengizda suzib yuruvchi kemalarni yo'qolib qolishida yohud ularni qaroqchilar tomonidan qo'lga tushirishida ishlatiladi.

Anderrayter. Sug'urta kompaniyasining mas'ul bir vakolatiga ega va tegishli riskni o'z zimmasiga oladigan shaxs. Sug'urta kompaniyasini portfeli uchun javob beradi. Sug'urta shartlarini va tarif stavkalarini, hamda risk darajalarini aniqlay olish qobiliyatiga ega bo'lishi zarur.

Sug'urta kompaniyalarining anderrayter siyosati. Ma'lum bir sug'urta turlari bo'yicha risklarni sug'urtalash mumkinligi yoki mumkin emasligi haqida qaror qabul qilish bilan bog'liq, sug'urta kompaniyasi tomonidan ko'riladigan chora-tadbirlar yig'indisi.

Adendum. Sug'urta shartnomalariga tomonlarning kelishuviga asosan o'zgartirishlar yoki qo'shimchalar kiritish.

«Yashil karta». Xalqaro darajada tan olingan avtomobil haydovchilarning uchinchi shaxs oldidagi mas'uliyatni majburiy sug'urtalanganligi xaqidagi sug'urta polisi, «Yashil karta» tizimiga a'zo mamlakatlar kelishuviga asosan, avtomobil haydovchisi mazkur hududlarda qaytadan uchinchi shaxs oldidagi mas'uliyatni sug'urtalamasdan yurishi mumkin.

Sug'urta brokeri. Sug'urtalovchi va sug'urtalanuvchi o'rtasida vositachini vazifasini bajaruvchi yuridik shaxs. O'zining statusi bo'yicha broker sug'urtalanuvchining manfaatlari himoya qiladi, uning vakili bo'ladi va uning obyektlarini moliyaviy jihatdan barqaror bo'lgan kompaniyalarda sug'urtalanishni ta'minlaydi. Shu bilan bir qatorda, ko'rsatilgan xizmatlar uchun broker, sug'urtalanuvchidan emas, balki sug'urtalovchidan tegishli komissiya summasini oladi.

Pul. Yirik va xavfli risklarni birgalikda sug'urtalash uchun bir nechta sug'urta kompaniyalarini birlashuvi. Riskni qabul qilib oluvchi kompaniya, pulga a'zo sug'urtalovchilar nomidan yagona polis beradi.

Shomaj. Sug'urta hodisalarini ro'y berishi natijasida ishlab chiqarishning to'xtashi tufayli yuzaga keladigan foyda va boshqa moliyaviy yo'qotishlarni sug'urtalash.

Lloyd. O'zining moliyaviy imkoniyatidan kelib chiqqan holda sug'urta risklarini o'z zimmasiga oluvchi xususiy shaxslarning birlashmasi, shtab-kvartirasi Londonda. Lloyd korporatsiyasi sug'urtalash ishini sug'urtalanuvchi va anderryayter o'rtasida vositachi bo'lgan brokerlar amalga oshiradi. Hozirgi paytda «Lloyd» ga 30 mingdan ortiq obunachi a'zo.

Dengiz sug'urtasida avariya. Kemaga yoki kema dagi yukka keltirilgan zarar. Dengiz sug'urtasida «avariya» tushunchasi deganda avariya fakti tushunilmaydi, balki dengizda yukni tashuvchi tomonlarga keltirilgan zararlar tushuniladi. Avariylar umumiy va xususiy bo'lishi mumkin. Umumiy avariya kema va yuk o'rtasida taqsimlanadi. Xususiy avariya esa avariya harakatlari ma'lum bir tomonga tushadi, ya'ni avariya bo'lishga kim sababchi bo'lsa.

Autsayderlar. Sug'urta assotsiatsiyalari yoki monopolistik guruhlariga a'zo bo'lmagan sug'urta kompaniyalari, brokerlik firmalari.

Syurveyr. Sug'urtalovchi yoki sug'urtalanuvchi iltimosiga binoan sug'urta obyektini tekshiruvchi, ko'ruvchi va u haqda xulosa beruvchi ekspert.

Sug'urta bonusi. Sug'urtalovchi tomonidan sug'urtalanuvchiga sug'urta hodisasini oldini olganligi uchun sug'urta to'lovi (mukofoti)dan chegirma yoki pulning bir qismini qaytarish.

Kargo. Dengiz, havo, yer yuzi transportida tashilayotgan yuk yoki mulkni sug'urtalash.

Kasko. Transport vositasini o'zini sug'urtasi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Asosiy darsliklar va o'quv qo'llanmalar

1. Гвозденко А.А. Основы страхования: Учебник. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 320 с.
2. Mahmudova L. Sug'urta ishi-O'quv qo'llanma—Т.-ТАКИ 2004
3. Основы страховой деятельности: Учебник./ Отв. ред. Проф. Т.А. Федорова. - М.: Издательство БЕК, 2002.-768 с.
4. Сплетухов Ю.А. Страхование ответственности. Учебное пособие - М.: Аудитор, 2004.-172с.
5. Страховое дело: Учебник. В 2 т. (пер. с нем. О.И. Крюгер и Т.А. Федоровой). - т.1: Основы страхования / под ред. О.И. Крюгер. - М.: Экономист, 2004. - 447 с.
6. Хо'jaev Y. Tashqi iqtisodiy faoliyatda sug'urta. O'quv qo'llanma.-Т.: Soliq akademiyasi, 2005.